د. کەریم شەریف قەرەچەتانی:
مرۆڤ ئەگەر بیەوێ شتێک بکات هەر دەیکات

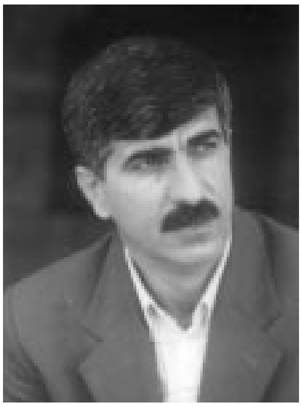

کەریم شەریف قەرەچەتانی سەرباری ئەوەی وەک مامۆستای زانکۆ و پسپۆڕ لە بواری دەروونناسی لەناو خوێنەرانی گۆڤارە کوردییەکان ناسراوە و نووسینی زۆری بڵاوکردوونەتەوە، لەگەڵ ئەوەش گرینگیدانی بەلایەنی شانۆ و فیلمسازی هەبووە. هەر لەم گۆشەیەوە ئەم دیمانە کورتەمان لەگەڵ ساز دا.

* ئەرشیفتان بە چی گەیشتووە؟

– لە بواری شانۆدا لەم شانۆگەرییانەی خوارەوەدا بەشداریم کردووە، ئیتر چ وەک ئەکتەر، یان ئەکتەر و دەرهێنەر، یان ئەکتەر و نووسین، واتە لە هەموویاندا وەک ئەکتەر ڕۆڵم هەبووە لەوانە:

١– شانۆگەری بەرگە ئەفسووناوییەکەی پاشا، لە دەرهێنانی هونەرمەند بورهان جەمال، لە (١٩٨٠/٩/٧) پێشکەش کرا.

٢– شانۆگەری ئەو پیاوەی دووجار مرد، دەرهێنانی دلاوەر قەرەداغی (١٩٨٤).

٣– شانۆگەری پژمین، زانکۆی مووسڵ، نواندن و دەرهێنان (١٩٨٤).

٤– شانۆگەری دەردەمەی، تیپی شانۆی زانکۆی مووسڵ، نواندن و دەرهێنان، لەساڵی (١٩٨٣).

٥– شانۆگەری فایلی (٦٧)، تیپی زانکۆی مووسڵ، ئەکتەر و وەرگێڕان (١٩٨٥).

٦– شانۆگەری پێکەنین بەپێی یاسا، تیپی شانۆی زانکۆی سەلاحەدین، ئەکتەر (١٩٨٧).

هەروەها لە سێ بەرهەمی تەلەڤزیۆنیشدا بەشداریم کردووە:

١– تەمسیلی پێڵاوی سوور، تەلەڤزیۆنی کەرکووک، (١٩٨٥).

٢– زنجیرەی تەلەڤزیۆنی پاداشت (٨) هەڵقە، تەلەڤزیۆنی کەرکووک، (١٩٨٧).

٣– فیلمی تەلەڤزیۆنی چەقۆ، نووسین و نواندن (١٩٩٤) تیپی نواندنی زانکۆی سەلاحەدین.

ئێستاش لە زانکۆ سەرقاڵی پرۆڤەکردن و خۆ ئامادەکردنین بۆ تۆمارکردنی فیلمێکی تەلەڤزیۆنی بەناوی (شەڕەئاو) لە دەرهێنان و سیناریۆی مامۆستا تەلعەت سامان و منیش وەک ئەکتەر ڕۆڵی تێدا دەبینم و هەروەها دیالۆگ و نووسینی منە.

* بەڕێزتان چۆن کاری وانە گوتنەوە و کاری هونەری بە یەکەوە دەگونجێنن؟

– مرۆڤ ئەگەر بیەوێ شتێک بکات هەر دەیکات و کاتەکانی مرۆڤیش زۆرن و ئەگەر بە باشی و بەپێی خشتەیەکی گونجاو دابەشیان بکات، دەتوانێت جۆرەها کار و چالاکی بە ئەنجام بگەیەنێت. لەبەر ئەوە منیش کاتەکانی خۆم بەسەر چەند کار و چالاکییەکی هونەری و زانستیدا دابەش کردووە بەم شێوەی خوارەوە:

١– ڕۆژێک بۆ تەلەڤزیۆن و تۆمارکردنی بەرنامە.

٢– زۆربەی بەیانیانی ڕۆژەکانی هەفتە بۆ کۆلێژ و وانە گوتنەوە.

٣– دوای نیوەڕۆیان بۆ کاری هونەری و ڕاپەڕاندنی کاروچالاکی ناوماڵ.

٤– شەو بۆ نووسین و کاروباری زانستی و سەیرکردنی بەرنامە و هەواڵەکان...تاد. واتە دەکرێت بەو شێوەی سەرەوە سوود لە کاتەکانی خۆمان وەربگرین و بۆ هەموو کار و چالاکییەک کاتی پێویست تەرخان بکەین، من وەک پێشتریش گوتم کاری هونەری و وانەگوتنەوە زۆر لەیەکەوە نزیکن، لەبەر ئەوەی ئێمە وەک مرۆڤ بەردەوام لە نواندنداین، بەپێی کات و شوێن ڕۆڵ و پلە و پایەکانمان دەگۆڕدرێن. بۆ نموونە لە قۆناغێک منداڵین و ڕۆڵی منداڵی دەبینین لە قۆناغێکی تر هەرزەکار لە یەکێکی تر کامڵ و پێگەیشتوو دواتر پیر و بەساڵاچوو یان لەماڵەوە ڕۆڵی باوک یان برای گەورە یان خوشک یان دایک لە دەرەوە ڕۆڵی مامۆستا یان فەرمانبەر یان سەرباز...تاد دەبینین، واتە ژیان بریتییە لە کۆمەڵێک ڕۆڵ و پلەوپایەی جیاجیا، ژیان خۆی لە خۆیدا جۆرێکە

له نواندن و مرۆڤ بۆ ماوەیەکی دیاریکراو دەژی و دوای ئەوە شانۆی ژیان بەجێ دەهێڵێ، کۆچی دوایی دەکات و نەوە و کەسانی تر ڕۆڵەکەی ئەو تەواو دەکەن، بەڵام گرنگ ئەوەیە مرۆڤ ڕۆڵەکەی خۆی بە باشی ببینێ و بینەران چەپڵەی سەرکەوتنی بۆ لێبدەن، ئەگەر ڕۆڵیشی باش نەبینی و لەدوای خۆی شتێکی باش بەجێ نەهێڵێ کە کۆمەڵ و شارستانیەت سوودی لێوەربگرن، ئەوا ئەو تەمەنە و عەقڵ و هۆشەی کە خودا بەو مرۆڤەی دابوو بۆ ئەوەی لە کاتی نواندن و لە سەر تەختەی شانۆی ژیان سوودیان لێوەربگرێت و لەدوای خۆی شتێک بەجێ بهێڵێ بە فیڕۆ دەڕوات و ئەو جۆرە کەسانە ناویان لە کوولەکەی تەڕیشدا ناهێنن. لەبەر ئەوە من دەمەوێ زیاتر لە ڕۆڵێک ببینم و نمایشێکی بە سوود لەسەر تەختەی شانۆی ژیان پێشکەش بکەم.

* تا چەند پێوەندی لەنێوان کاراکتەر و کەسایەتیەکان و دەرهێنەر و نووسەر لە لایەک و سایکۆلۆژیا لەلایەکی ترەوە هەیە؟

– پێوەندییەکی زۆر زۆر بەهێز هەیە، لەبەر ئەوەی بواری کارکردنی هەردوولایان مرۆڤ و چالاکی و ڕووداوەکانی ژیانە، لەبەر ئەوە ئەگەر نووسەر یان دەرهێنەر یان ئەکتەر یا کارمەندانی تر شارەزای سایکۆلۆژیا نەبن، ئەوا لە کار و چالاکیەکانیاندا وەک پێویست سەرکەوتن بە دەست ناهێنن. بۆ نموونە نووسەر چۆن دەبێت بە نووسەرێکی سەرکەوتوو ئەگەر زانیاری لەبارەی کەسایەتی و باری دەروونی و گرێ و حەز و ئارەزووە دەروونییەکانی کاراکتەرەکانەوە نەبێت، یان چۆن دەتوانێت بەسەرکەوتووانە و بەشێوەیەکی زانستییانە دیالۆگ و ڕووداوەکان دابڕێژێت ئەگەر شارەزای قۆناغەکانی ژیانی مرۆڤ و گۆڕانکاری و خاسیەتەکانی هەریەک لەو قۆناغانە نەبێت، لەبەر ئەوەی خاسیەت و سیفات و زمان و بیرکردنەوە و کێشە و گیروگرفتەکانی قۆناغی منداڵی وەک قۆناغی هەرزەکاری و قۆناغی هەرزەکاریش وەک قۆناغی کامڵی یان بەساڵاچوویی نییە. هەر لەبەر ئەوەشە زۆر لە دەق و نووسینەکان سەرکەوتن بە دەست ناهێنن و بینەر و خوێنەری پێویستیان نییە، چونکە بەشێوەیەکی زانستییانە نەنووسراوە و لەگەڵ سایکۆلۆژیای خاوەنەکانیان ناگونجێن، بۆ نموونە هەندێک دیالۆگ و ڕەفتار و خاسیەت دەداتە پاڵ کەسایەتییەکی منداڵ یان هەرزەکار یان جووتیار یان ئافرەت یان پیاو یان.. یان کە بە هیچ شێوەیەک ئەو دیالۆگ و ڕەفتار و خاسیەتە لە کەسایەتی ئەو جۆرە کەسەدا نییە و سایکۆلۆژیا باسی نەکردووە و دوورە لەو بوارەوە. بە هەمان شێوەش بەنیسبەت دەرهێنەر و ئەکتەر و کارمەندەکانی تر، دەبێت شارەزای دەروونزانی بن بۆ ئەوەی لە کارەکانیاندا

سەرکەوتووبن و بەناخ و دڵ و دەروون و هەست و نەستی کارەکتەرەکاندا بچنە خوارەوە و بە باشی شیتەڵیان بکەنەوە، ئینجا ئەگەر شارەزای سایکۆلۆژیا نەبن، ئەوا ناتوانن ئەو کارانە ئەنجام بدەن، لەبەر ئەوەی تەنیا زانستی دەروونزانییە کە توێژینەوەی ناخ و دڵ و دەروون و ڕەفتار و بیرکردنەوەی مرۆڤ دەکات.

* وەک دەزانین چەندین گندۆرەت بەدەستەوە گرتووە، حەز دەکەین لەبارەی هەریەک لەو گندۆرانەوە بۆمان بدوێیت؟

– وەک لە پێشتر بۆ بەڕێزتانم باس کرد، هەموو مرۆڤێک چەندان توانا و لێهاتوویی هونەری و سیاسی و کۆمەڵایەتی یان زانستی هەیە و دەتوانێت سوودیان لێوەربگرێت، لەبەر ئەوەی تواناکانی مرۆڤ لە ڕادەبەدەر و بێ سنوورن، بەڵام بەداخەوە ئێمەی مرۆڤ نەمانتوانیوە وەک پێویست سوود لەو بەهرە و توانا زۆرانەی کە خودا و سروشت پێی بەخشیوین، وەربگرین. لەوانەیە بەلای بەڕێزتانەوە، یان بە بۆچوونی کۆمەڵگا ئەوانەی من خۆم پێوە خەریک کردوون چەندان گندۆرە بن، بەڵام لەڕاستیدا یەک بڕک و دەنکە گندۆرەن، بەڵام سەوز و گەورە بووە و چەند لق و پۆپێکی لێ بوونەتەوە، واتە سەرچاوەی هەموویان یەک شتە، بۆ نموونە من لە زانکۆ وەک مامۆستا ئەو بابەتەی کە پسپۆڕی خۆمە بەشێوەیەکی ئەکادیمی لەناو پۆلدا پێشکەش بە قوتابیەکانمی دەکەم، بەڵام لە تەلەڤزیۆن هەمان بابەت لە ڕێگەی بەرنامەی خێزان و کۆمەڵەوە بەشێوەیەکی سادە و ساکار کە زۆربەی بینەران لێی تێبگەن پێشکەشی دەکەم و هەروەها هەمان بابەت و هەندێک بابەتی تر، بەڵام بەشێوەیەکی ئەدەبی لە ڕێگەی کتێب و گۆڤار و ڕۆژنامەکانەوە پێشکەش بە خوێنەرانی دەکەم، هەر لەو بابەتانە هەندێک ڕووداو و بەسەرهات هەڵدەبژێرم و وەک دەقێکی درامی و بەشێوەیەکی هونەری لە چوارچێوەی کارێکی درامیدا دایدەڕێژم، ئینجا ئەگەر بەڕێزتان سەیریان بکەیت هەر هەموویان یەک سەرچاوەیان هەیە، بەڵام لەدوای دەرچوونیان لەسەرچاوەکە هەریەکەیان ڕێچکەی ئاسایی

خۆی گرتووە.

حەز دەکەم لێرەدا ئەوە بڵێم کە هەموو کەسێ لە توانایدا هەیە ئەو کارانە یان کاری تر بەپێی توانا و بەهرەی تایبەتی خۆی بکات و لەو سەرچاوەوە چەندەها لقوپۆپی بۆ دروست بکات، بەڵام وەک پێشتر ئاماژەم بۆ کرد، ئێمە زۆربەمان وەک مرۆڤ بەتایبەتی لە کۆمەڵگای ئێمە و ئەو کۆمەڵگایانەی کە وەک ئێمە وان، نەمانتوانیوە سوود لە بەهرە و توانا بێ سنوورەکانمان وەربگرین. من زۆرجار لەگەڵ خۆمدا دەکەومە گفتوگۆ و دەڵێم: من چەندساڵی تر دەژیم، هەرچەندە بژیم ڕۆژێک هەردێت کە دەمرم و ئەوە حەقیقەت و ڕاستییەکە نکوڵی لێناکرێت، واتە هەموومان دەچینە ژێر زەوی و دەبین بە خۆراکی مار و مێروو، لەبەر ئەوە بەردەوام هەوڵ دەدەم شەو بە ڕۆژەوە گرێ دەدەم و لە دەرگای زۆر بوار دەدەم و لە سەرنەکەوتنیش ناترسم، بێگومان لە ئەنجامی ئەو گەڕان و لەدەرگادانانە، هەندێک بوارم دۆزییەوە کە بە گونجاوی دەزانم بۆ بەهرە و تواناکانی خۆم و وەک بەڕێزتان بە گوندۆرەتان ناوبرد، وا لەسەری بەردەوامم ئیتر نازانم تا چەند سەرکەوتن بە دەست دەهێنم و دەبێتە مایەی ڕەزامەندی بینەران و خوێنەرانی خۆشەویست.

* زانکۆ تا چەند کاریگەربووە و ڕۆڵی هەبووە لە بواری چالاکی هونەری و گەشەپێکردنی بەهرە و توانای مامۆستایان و قوتابیان و کارمەندانی زانکۆ؟

– دروشمی سەرەکی زانکۆ ئەوەیە کە لە خزمەتی کۆمەڵگادایە، واتە کاری زانکۆ تەنیا فێرکردنی قوتابی نییە، بەڵکو لەگەڵ ئەوەشدا دەبێت گەشە بە لایەنەکانی تری قوتابیان و کارمەندانی بکات و گرنگی بە لایەنی هونەری و وەرزشی و کۆمەڵایەتیشیان بدات و دواتر بۆ کۆمەڵیان ئامادە بکات. لەگەڵ ئەوەی ئەرکی سەرەکی زانکۆ ئامادەکردنی کادیری زانستییە لە بوارە جیاجیاکانی ژیان، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا بەپێی توانا کەم یان زۆر گرنگی بە بوارەکانی تریش داوە. بۆ نموونە ئەوە ماوەیەکە بەڕێوەبەرایەتیەکی نوێ لە زانکۆ دامەزراوە بەناوی بەڕێوەبەرایەتی چالاکی هونەری، کە گرنگی بەچالاکییە هونەرییەکانی وەک (شانۆ و نواندن، هەڵپەڕکێ و گۆرانی، مۆسیقا، شێوەکاری) دەدات و بۆ ئەم مەبەستەش چەند تیپێکمان دامەزراندووە کە یەکێکیان تیپی نواندنی زانکۆیە، وەک پێشتر ئاماژەم بۆ کرد ئێستا خەریکی پرۆڤە و خۆ ئامادەکردنین بۆ تۆمارکردنی فیلمێکی تەلەڤزیۆنی بەناوی (شەڕە ئاو) سەرەڕای ئەوەش تیپی مۆسیقای زانکۆمان پێک هێناوە و لە پاڵ ئەویشدا تیپی هەڵپەڕکێ و گۆرانی هەیە، لەلایەکی تریشەوە لە زۆربەی کۆلێژەکان یەکەی وەرزشی و یەکەی شێوەکاری هەیە بە مەبەستی پەرەپێدانی توانا هونەرییەکانی قوتابیان و کارمەندانی زانکۆ، هەروەها وەک بەڕێزیشتان ئاگادارن، ئەمساڵ کۆلێژی هونەرە جوانەکانیش کراوەتەوە کە ئەرکی سەرەکی پێگەیاندن و فێرکردنی قوتابیانە لە بواری هونەری.

دیمانە: جەمال گردەسۆری

مۆبایلە شیعر..!

* لە دانیشتنی شەوێکدا، سەرەڕای جۆرەها باسوخواسی ئەدەبی و دەمەتەقەی دیموکراتیانە و برایانەی بەرهەراو و جوان لە بارەی جیهانی شیعر و ئیستێتیکا و سەردەمی شۆڕشی تیکنۆلۆژیا و نامۆیی مرۆڤ و ڕاچەنینێکی پڕ لە هاڕژنی نوێبوونەوە و نوێخوازی و نوێکاری لە جۆری تێڕوانین و بینین و چێژ و خەونی قووڵی سەروبەندی جەنجاڵی گلۆبالیزم.. بە ئەڵها و حەزو گزوفتێکی شاعیرانەوە، دەیویست ئەزموونێکی نوێی خۆی بدرکێنێ و لە پاشا بیخوێنێتەوە.. لە بەراییەوە کە دەستی پێکرد- بەش بەحاڵی خۆم- بە قسەی ڕووت و نەستەقی تێگەیشتم و لەبەرچاوی پاشخانی بیرەوەریەکانمدا، تارمایی ئەم پرشنگە

شیعریانەی وەک (پۆستەرە شیعر و خونچە شیعر و بروسکە شیعر) تافە ڕەشکەی دەکرد..! نەخێر.. کە چەندین چەندی لەم کورتیلە نامانەی بە سینە سۆزەیەکی گەرمەوە خوێندەوە، لە تەک بیستنی چەندێکیان ڕادەچڵەکام و چێژێکی نوێی پێدەبەخشیم، تا بەتەواوی بۆم ڕوون بووەوە کە لەبەردەم ژانرێکی نوێی ئەدەبیدام.. هەستام و سووڕامەوە و چەند ماچێک و پیرۆزبایی.. ئینجا شەپۆلی پیلە بازییەکی تێروتەسەل.

* لەو کەشوهەوایەدا بیرۆکەیەک لەلام لە شریخەی داو گەڵاڵە بوو، ئەویش ئەگەرچی ئەم ژانرە سەردەمانێکی زوو لە ڕێی ئینتەرنێتەوە لە ئەوروپا و ئەمریکا و وڵاتە پێشکەوتووەکانی تردا هاتۆتە کایەوە و بەزمانی جیاجیاش خوێندراوەتەوە، بەڵام لەگەڵ بەرفراوانبوونی ئامێری (مۆبایل) و بەکارهێنانی بەرهەرای لەلایەن کۆمەڵانی خەڵکی وڵاتان و لە پاشا لە کوردستانی خۆماندا، پێم جوانتر بوو بەناوی (مۆبایلە شیعر) ناوزەد بکرێ، چونکە (SMS)ە کە یا کورتیلە نامەکە بەم ناوەوە زۆر بارگاوی نییە.. خۆ کارەکەش هەر بە مۆبایل دەکرێ، بۆیە و لە پاش تاوتوو کردنێکی زۆر ئەو ناوە- لە دانیشتنەکە- پەسندکرا، کە لەلای من پڕ بەپێستی ئەم ئەزموونە نوێیەی شیعرە و ڕیتمەکەشی زۆر سوار و شیاو و دڵنشینە.. ئەوەبوو بڕیارم دا هەر هیچ نەبێ وەک دەسپێشکەریەک بۆ خوێنەران بیکەمە دەستو دیاریەک کە لەوانەیە مشتومڕ و دەمەبۆڵە و چەند بۆچوونی لێبکەوێتەوە..!

* داوای دەنگ و ڕەنگ و دەفتەرەکەیم لێکرد و بۆی هێنام.. کە بە تاسەیەکی پاک و قووڵەوەش پەیتا پەیتا خوێندمەوە و چەندین چەند (مۆبایلە شیعر)ێکم لەو (٢٠٦) مۆبایلە شیعرە هەڵبژارد.. لەسەرەتاوە دەبوایە من شتێ لە بارەی ئەم ژانرەوە بنووسم، بەڵام کە سەیری پێشەکییەی شاعیرم کرد، وام بە شیاوتر زانی کە هەر ئەو پێشەکییە بکەمە دوو پرسیار و وەڵامەکەشی هەر لە ئەوەوە هەڵێنجم.. خۆ کە بیستیشم دکتۆری بەتوانا کاک سەروەر عەبدوڵڵا بۆچوون و باری سەرنجێکی پوخت و خارای لەسەر نووسیوە، بەشێکی ئەو نووسینەشم کردە گەواهێکی دەمڕاست..!

* ڕاستە.. ئەزموونەکە نوێیەو پێویستی بە گەلێ هەڵوەستەو گۆشە نیگا هەیە، بەڵام با جارێ بڵاوبێتەوە، ئینجا بازندەی هەڵسەنگاندن و ڕەخنەی لێ داچەندرێ.. ئومێدەواریشم ئەزموونی ئەم ژانرە جێگەی خۆی لەنێو ئەزموونە جوانەکانی دیکەی شیعری نوێخوازانەو ڕاچەنیوی کوردیدا بکاتەوە و عەوداڵانی شیعری جوانیش چێژی لێوەرگرن..!

* * *

دوو پرسیار

* پێوەندی نێوان شیعر و تیکنۆلۆژیا بەرەو کوێ؟

شاعیر: دوای ئەو هەموو گۆڕانکارییانەی کە لە هەموو ڕووێکەوە، بەسەر کۆمەڵی مرۆڤایەتیدا هاتووە، ئێستا تیکنۆلۆژیا و تێلیکۆ میکاتسیۆن کاریگەرییەکی بەرچاویان هەیە لە بەیەکگەیشتن و قۆرخی هەندێ لایەنی گرینگی پانتاییەکانی ژیانیان کردووە.

(SMS) و (ئیمێل) گۆڕینەوە لەنێو گێنەراتسیۆنی نوێدا بۆتە دیاردەیەکی باوی لەبەرچاو. ئەو حاڵەتە لەسەردەمی ئێستاماندا بۆتە بەشێک لەژیانی نەوەی نوێ، بەتایبەتیش ئەوانەی کە داپچڕاو نین لە تەوژم و شەپۆلەکانی شارستانی و ژیاری.. بێگومان هەر داهێنانێکی نوێی تەکنەلۆژی، هەڵگری کۆمەڵێ بابەت و تیمەی نوێ دەبێ، واتە:

لەگەڵ سەرهەڵدانی هەر ئامێرێکی نوێ، دەیان هونەری دی، سەرهەڵدەدا.. هەر بەنموونە کە (پلەی ستێشن) دورست دەبێ، یەک دنیا فەنتازیا و هونەری سینەمایی لەگەڵ خۆی دێنێ، دواتر سەرهەڵدانی ئەو فەنتازیا و هونەرە بە ئاشکرا لە سینەما ڕەنگ دەداتەوە، وەک ئەوەی کە لە فیلمی (سپایدەمەن) بینیمان..!

* ئەی ڕاز و دەوری مۆبایل هەر لەم بوارەدا؟

شاعیر: لەگەڵ بڵاوبوونەوەی مۆبایل لەو دەساڵەی کۆتاییدا، بەو شێوەیەو بوونی پرۆگرامێک بۆ نووسینی نامەی زۆر کورت کە ئەویش هونەری نووسین (SMS)ە..

دەمەوێ لە بەراییەوە ئەوە بڵێم: ئێستا لە دنیادا ڕۆژانە بە ملیۆنەها (SMS) دەگۆڕدرێتەوە..

لە ئەوروپا و ڕۆژئاوادا هونەری (SMS) بەشێوەیەکی ئەدەبی لە ڕووپەڕی زۆربەی زۆری ڕۆژنامەکاندا دەخوێنرێتەوە و وەکو کتێبی سەربەخۆش بڵاو دەکرێتەوە.. بەم دواییانە ئەو حاڵەتە سنووری ڕۆژئاوای بەزاند و ئێستا ئەوەی من ئاگادارىم، عەرەب و تورکیش کاریان لەو بوارەدا کردووە.

بێگومان نووسینی (SMS)ی خۆشەویستی یا نامەیەکی کورتی عیشق لە مۆبایل، ئەگەر تەماشای ئەتۆسفێرە گشتییەکەی بکەین، هەمان حاڵەتی نووسینی نامەیەکی عیشقە بە قەڵەم و کاغەز، لەگەڵ ئەوەشدا ئەو دوو بابەتە لە جیاوازی خاڵی نین، هەر بە نموونە:

(١) (SMS) زۆر کورتتر و چڕتر و مەبەست پێکاوترە و زۆربەی جارەکان تۆ بە تەنیا دێڕێک یا چەند دێڕێکی کەم، وێنەیەکی تەواو ئێستێتیکایی دەدەیت و بە پرسیارێک یان خاڵ یان سەرسوڕمانێک قفڵی دەدەی.

(٢) (SMS) زۆر زووتر لە (نامە) دەگات و زووتریش وەڵام وەردەگرێتەوە.

(٣) لە ڕووی ئابوورییەوە بە بەراورد لەگەڵ قسەکردن خەرجیەکەی کەمترە.

(٤) بوار و کاتی بیرکردنەوەت زۆر زیاترە، تا جوانترین ڕستە بۆ کەسی وەرگر هەڵدەیت و.... تاد.

من لێرەدا دەمەوێ، بەکورتی ئاماژە بەوە بکەم کە ئێستا هونەری (SMS) نووسین لەگەڵ گۆڕانکارییەکان وەکو ژانرێکی نوێی ئەدەب خۆی نیشان دەداو بە تەواویش نەوەی نوێی خەریک کردووە، ئەو هونەرەی کە لەنێوانی (قسەی ئاسایی ڕۆژانە و وێنەی شیعریی) دایە، پێی دەڵێن هونەری (SMS) نووسین. بۆیە هیوادارم یەکەم هەنگاوم لەم ڕووەوە هاویشتبێ و دڵی گێنەراتسیۆنی نوێی پێخۆش بێ و تا ڕادەیەکیش کار لەو (SMS)انە بکا کە تەواو لە هەموو شیعرییەت و وێنە ئەدەبییەکان خاڵین..! بێگومان هەمیشە کەمینە خەریکی ئەدەبن، ئێستاش زۆرینە خەریکی گۆڕینەوەی نامەی ڕۆمانسی و سۆزاوین لە ڕێگەی مۆبایلەوە. ئەم کارەی منیش بۆ ئەوەیە، ئەگەر بکرێ زمانی زۆر ئاسایی ڕۆژانە، لە ڕێگەی هەندێ وێنەی شیعرییەوە بگۆڕێ، تا زۆرینەی نەوەی نوێی کورد ئاڵوگۆڕی نامەکانی عیشق و وەفا و جوانی بکەن...!!

* * *

ئاماژەیەک

* لە پەرەگرافێکی نووسینەکەیدا دکتۆر سەروەر دەڵێ (... گۆڕینەوەی (E. Mail) و (chat) و (SMS) هێوێن و زادەی ئەو جۆرە نووسینانەی ئەمڕۆن کە: لە ڕێگەی ئەو (Telekomirkation)ـە تازەیەی هەنووکە هاتۆتە ئارای کارتێکردن لە بەشێکی دیاری پێوەندییەکانی کۆمەڵی خوێندەواری کوردییەوە.. بەمجۆرە ئەم بوارە زیندووانەی ئەمڕۆ ئەو دیاردە وێڕای ئەوە بووە بێتە پۆرگێکی درەوشاوەی نمایشامێز لە بواری بەستنەوەی ئەم بۆ ئەو، یا بەپێچەوانەوە ئەفراندنی ئەم کۆمەڵە (SMS)یەش گەواهی ئەوە دەدەن کەوا شاعیری کورد دابڕاو نییە لە جیهانی تازەگەری و ئەفراندنی دیاردەی نوێ و بە مۆدێرنە کردنی بابەت لە ڕێگەی هەڵکەوتەکانی سەردەم و ڕوخسارەکانی ڕۆژانەی ئەمڕۆمان...

(زانا خەلیلی شاعیر وەک چۆن لە بەشێکی دیاری دیوانی پێشوویدا (دیالۆگی لاڵێک لە میسینگەری پەپوولەکاندا) هەوڵی ئەوەی دابوو، شیعری کوردی بە ستایلی ئیمڕۆی ئاورۆی ئەمریکی چەکەرە بکات، یان ڕاستتر بڵێین: هەوڵی ئەوەی دا بەرەو دنیایەکی تژی موغامەرەی نووسینێکی تازە بڕوات کە ئێستا لە ڕۆژئاوا پێڕەو دەکرێ، ئەوا هەنووکە لەم کۆمەڵە (SMS)ەدا، هەوڵی داوە پریاسکەکانی ئەزموونی شیعریی خۆی کۆ بکاتەوە و شتێ بنووسێ لە شیعر بکات، یا ژانرێکی ئەدەبی یا کرۆکی خودی شیعر بێ.... تاد).

* * *

به چەند دێڕێک

* زانا خەلیل لە (١-٧- ١٩٧٦) لە هەولێر لە دایکبووە.
* قۆناغەکانی خوێندن و کۆلیژی هەر لەو شارە تەواو کردووە.
* لە ساڵی (١٩٩٦)وە لە ئەڵمانیا دەژی.
* کۆشیعری (کڕنووش)ی لەساڵی ١٩٩٥ بڵاو کردۆتەوە لەگەڵ پێشەکییەکی دکتۆر مارف خەزنەدار.
* کۆشیعری (فیردەوسی بەفرەکان)ی لەساڵی ١٩٩٦ چاپکردووە.
* (پرۆژەی برادەرانی زناک) لەگەڵ کۆمەڵە برادەرێکی زناکی لەساڵی (١٩٩٦)دا بڵاوکردۆتەوە.
* (سەفەرەکانی ئۆرشەلیم) کە چامەیەکی درێژە لەساڵی (١٩٩٧) و لە ئەڵمانیا بە چاپ گەیاندووە.
* کۆشیعری (سەفای تەم)ی لەساڵی (٢٠٠٠) بڵاو کردووەتەوە.
* (زایزۆنی دووەمی زناک) لەساڵی (٢٠٠٠) بە دووقۆڵی لەگەڵ هاشم سەڕاجی شاعیر جاڕیان داوە.

* (لانەکەتان کێڵگەی حەشیشە) - کۆشیعر- لەساڵی (٢٠٠١) لە چاپ دراوە.
* کۆشیعری (دیالۆگی لاڵێک لە مێسینگەری پەپوولەکان)دا لەساڵی (٢٠٠٤) بڵاو کردۆتەوە و پێشەکیەکەی لەلایەن دکتۆر سەروەر عەبدوڵڵا نووسراوە.
* ئەم دەسنووسانەی هەیە:
* (سێیەمین زایزۆنی زناک) بە دووقۆڵی لەگەڵ هاشم سەراجی شاعیردا
* (گومان مەکە خۆشم دەوێی) لیریکە شیعر
* (زیۆس باوکمە) ڕۆمان
* کۆشیعرێکی نوێی ئامادەیە و لە نێو ڕۆمانێکی نوێشدا کار دەکا.
* (مۆبایلە شیعر) بریتییە لە زیاتر لە (٢٠٠) (SMS) یا کورتیلە نامەی شیعری.

* * *

هەڵبژاردە

* وێنەکەتم پێگەیشت بە جلی بووکێنی..
ئۆف! چەند لە دۆزەخ دەچووی
* پیتی یەکەمی ناوی من لە ملوانکەی گەردنت داکەنە و هەڵیدە نێو رووباری بیرەوەرییەکانت
* شەوی ڕابردوو، ڕوو لە ئاسمان، ڕاکشابووم
کە زانیم مۆبایلەکەت داخراوە، بە ناچاری سەبارەت بەتۆ لەگەڵ ئەستێرەکان دوام
* پارکی سەبرم سووتا، بارانی دەنگت دابارێنە
* من پەشیمانم، کە: زمانم بێ تەتەڵە.. کریستاڵی دڵتی شکاند
* بارانی پەشیمانی تەڕی کردووم، ئێستا بەدوای دۆزینەوەی خۆرێکی نوێم.
* بڕیاربوو بێی، کە نەهاتی من لەژێر ئاگری چاوەڕوانیدا بووم بەشەختە
* زۆر حەز دەکەم تەلەفۆنێکی هەتا هەتاییت بۆ بکەم.
* مۆمی پەنجەکانت داگیرسێنە، با ژووری گیانم ڕۆشن بێتەوە
* ئەستێرە دوورەکەم، خەونت پڕ بێ لە بۆنی بخوور
* نامەکەت پێکە.. دەنگت شەرابە.. چاوەڕێم سەرخۆشم کەی
* بەناچاری پیرۆزباییت لێدەکەم.. بڕۆ تامی پێکی لێوی تر بکە
* لەو زستانەی لێکدابڕانەدا، من وام خۆم بەدیار ئاگردانی یادەکان گەرم دەکەمەوە
* بە مەرەکەبی نێو شادەمارەکانم، کەڤاڵی عیشقت بۆ دەکێشم و لە بنەوەش دەنووسم: تابلۆی سپێدە
* کە ناتوانین دەستی یەک بگرین، دەبێ گوناهەکان بخەینە ئەستۆی کێ؟
* خامەی گیانم سەبری نەما، هێندەی فرمێسکی وشەت بۆ داڕێژێ
* ڕامسپاردووە، کە دەمرم مۆبایلە شیعرەکانت لەناو گۆڕ لەژێر سەرم دانێن
* دەنگت ئەڵماسە، ڕەنگت یاقووت، ئێ بۆ نایەیتە نێو مۆزەخانەی گیانم
* کەویستت جێم بهێڵی، سورەتی یاسینی عەشقم لەسەر بخوێنە
* خۆشەویستی لە شەترەنج دەچێ، هەمیشە عاشقە شێتەکە زووتر مەلیکی خۆی لە دەس دەدا
* دێی لەگەڵم؟
بۆ نێو ئاگری ڤێنکی عەشق
* لەسەردەمی پۆست مودێرنیزمدا، کلاسیکیانە خۆشم دەوێی
* ئەورۆ خەریکی خوێندنەوەی شیعر بووم، بە پەنجەرە واڵاکەمدا، کوکوختییەک خۆی کردە ژوور، وابزانم تۆ بووی!؟
* سوپاس بۆ (SMS)ـەکەت
بەڵام من لە بێستانێکی تردا مێوەجاتی عیشقم چاندووە
* بۆ نابێ لە جیاتی وشە، ڕۆحمت لە (SMS)ێکدا بۆ بنێرم
* ماچت دەکەم ئەی تاووسەکەی یەزدان
* هاوین بوو بارانی عیشقت داباری، پێدەچێ لە زستاندا بەهەتاوی ڕۆحت گەرمم بکەیتەوە
* کە سەفەرت کرد، دڵی خۆت لای من بەجێ بێڵە.. تا شەوانە لەسەر قەرەوێڵەکەی دڵمدا بیخەوێنم
* ئەی ئەفرۆدیت.. تۆ نوێترین تیوری عیشقت لە هەولێر داڕشت
* وەرە لە هەرێمی گیانم، ئەزەلیترین کابینەی حکوومەتی عیشق دابەزێنە.

مەحموود زامدار

پیشانگایەکی شێوەکاری بۆ عەبدوڵڵا ڕەسووڵ لە گەلەری کوردستاندا

کاتژمێر (١١)ی سەرلەبەیانی ڕۆژی ٢٠٠٥/٧/٣. گۆڤاری شێوەکاری، پیشانگایەکی تایبەتی بۆ هونەرمەند (عەبدوڵڵا ڕەسووڵ) لە گەلەری کوردستان لە شاری هەولێر کردەوە، ئەم پیشانگایە زیاتر لە (٣٠) تابلۆی هونەری وەخۆ گرتبوو، بەدوو تەکنیکی جیاواز و دوو کەرەستەی جیاواز کاری تێدا کرابوو. لە بەشێکی زۆری تابلۆکاندا کە بە ڕەنگی ڕۆنی لەسەر کوتاڵ کارکرابوو، هونەرمەند لە فلّچە و لە چەقۆ بۆ تەکنیکی بەرهەمەکەی کەڵکی وەرگرتبوو و لە چەند تابلۆیەکیشدا بە مەرەکەب لەسەر کاغەز کاری کردبوو.

ئەم پیشانگایە لە ڕووی بابەتییەوە، زیاتر پێوەندی بە مرۆڤایەتی تراژیدیا و کارەساتەکانەوە هەبوو، کە لە چەند تابلۆیەکیدا زیاتر ئەم شتەی وێناکردبوو (١٧ی نیسانی ١٩٨٩) کە کارەساتی لەسێدارەدانی مرۆڤێکی وێناکردبوو، یان لە تابلۆی (تەرمی شەهیدێکی بێکەس) کە ئەویش هەر بەم جۆرە باس لە تراژیدیای مەرگ و کارەساتەکان بوو.

سەڵت (Abstract) ئەم شێوازە بوو کە هونەرمەند کاری تێدا کردبوو، لە زۆرینەی بەرهەمەکاندا بابەت ڕۆڵی سەرەکی دەگێڕا و کەمتر وا بوو کە تابلۆیەکی هەتا ئەم ڕادەیە سەڵت بێتەوە کە تەنیا فۆرمێکی لەناوچوو بێت یان ڕەنگ، بۆ هونەرمەند عەبدوڵڵا ڕەسووڵ ڕەنگ و بابەت هەرکام ڕۆڵی سەرەکی بەرهەمەکەی دەگێڕن و لە بەشێکی زۆری تابلۆکاندا ڕەگەزەکانی ئێکسپێرسیۆنیزمی تێدا بەدی دەکرا، لەم بارەوە هونەرمەند ئاماژەی بەوە دا و گوتی: هەرچەندە من بۆ سەڵت کارم نەکردووە و پێم وایە ئەمانە گشتیان ئێکسپێرسیۆنیزم-ن یان لانی کەم ڕەگەزەکانی ئەوی تێدا بەرجەستەیە، ئەگەر ئاواشە ئەمە پرۆژەیەکە کە کۆتاییم پێ هێناوە و لە ساڵانی (١٩٨٤) تا (١٩٩٤) بەم شێوازە کارم کردووە و بەشێکی زۆری بەرهەمەکانم هی ئەوکاتن و لە دەرەوەی وڵات لە بریتانیا بەرهەمم هێناون.

لەم بەرهەمانەی هونەرمەنددا ڕەنگ بە گوێرەی بابەت گۆڕانێکی بەرچاوی بەسەردا هاتووە و ساردو گەرم بوون، یان کاڵی و تۆخی هەرکام لەمانە پێوەندی ڕاستەوخۆی بە بابەتەکەوە هەبوو و لەگەڵ ئەمەشدا هارمۆنیکی ڕەنگی بەرچاوی تێدا بەدی هێنابوو، کە گشت ئەم تایبەتمەندییانە گوزارشتیان لە داهێنانێکی گەورە دەکرد.

هونەرمەند عەبدوڵڵا ڕەسووڵ ساڵی ١٩٥٢ لە هەولێر لە دایک بووە، ساڵی ١٩٧٩ لە ئەکادیمیای هونەرە جوانەکانی بەغدا، لە بەشی وێنەکێشان بە پلەی یەکەم بەکالۆریۆسی وەرگرتووە، ساڵی ١٩٧٩- ١٩٨٦ مامۆستای هونەر بووە لە قوتابخانەی ناوەندی شەقڵاوە، ساڵی ١٩٨٠- ١٩٨٦ مامۆستا و سەرۆکی بەشی وێنەکێشان بووە لە پەیمانگای هونەرە جوانەکان.

هەروەها دەستەی دامەزرێنەری ئەم پەیمانگایە بووە. ساڵی ١٩٨٦، بەرەو هەندەران ڕۆیشتووە، ساڵی ١٩٨٩ گەیشتۆتە لەندەن و لەو کاتەوە تاکو ئێستا وەک هونەرمەندێکی سەربەخۆ کارو لێکۆڵینەوەی هونەری ئەنجام داوە و وانەی تایبەتیشی وتۆتەوە، ساڵی ١٩٩٧ وانەی هونەری وتۆتەوە بۆ وەرگرتنی بڕوانامەی مامۆستایەتی (NVQ3) لە (تیمی & گلۆس) لە لەندەن. لە ساڵی (١٩٧٠)وە چەندین پیشانگای تایبەتی لە هەولێر و سلێمانی و بەغدا و لەندەن و دیمەشق، کردۆتەوە.

وریا بوداغی

فەیسەڵ حەسەن قادر لە پێشانگایەکی نمایشکردنی کامێرادا

لە درێژەی چالاکییە هونەرییەکانی کۆمەڵەی وێنەگرانی کوردستاندا، بۆ یەکەمین جار لە کوردستاندا پێشانگەیەکی تایبەتی بۆ نمایشکردنی «ئامێر و پێداویستییەکانی وێنەگری» بۆ هونەرمەندی فۆتۆگرافی فەیسەڵ حەسەن قادر لەگەلەریی میدیا لە ڕۆژانی (١٩-٢١/٧/٢٠٠٥) کرایەوە، تێیدا دەیان کامێرای جۆراوجۆری فۆتۆگرافی، کە هەندێکیان دروست کردنەکەیان دەگەڕایەوە سالانی (١٩١٢) و دوای جەنگی جیهانی یەکەم، وەک کامێرای کۆداکی بۆکسی کە فیلمی (ڕۆل)ی (١٢٠)ی دەخوارد و تەنیا یەک خێرایی داخەر و یەک کونی هاوێنەی هەیە، هەروەها کامێرای بە هەمبانە کە هاوێنەکەی دەهاتە دەرێ و بەشێوەیەکی زۆر ساکار کاری دەکرد، هەرچەندە بەپێی سالی بەرهەمهێنانی بۆ ئەو کات کامێرایەکی زۆر پێشکەوتوو بوو، بەلام زۆربەی کامێراکانی سەرەتای سەدەی بیستەم لایت میتەریان تێدا نەبوو، بەڵکو وێنەگر زیاتر پشتی بە لایت میتەری دەستی دەبەست بۆ پێوانەی بڕی ڕووناکی بۆ هەر حاڵەتێکی وێنەگرتن، هەمان شت کامێرای فەوری کۆداک و پۆلەرۆیدی نمایش کردبوو، کە لە سەرەتای سالانی شەستەکانی سەدەی بیستەم بەرهەم هێنرابوون، بۆ ئەوکات وەک جیهانی

وێنەگەری دیجیتالی ئەمڕۆمان وابوو، وەرچەرخانێکی زۆر گەورە و بەرچاو بوو بۆ ئەوکات، چونکە، ئەم کامێرایانە ڕاستەوخۆ وێنەی چاپکراویان ئەنجام دەدا لە ماوەی چەند خولەکێکدا، بێ ئەوەی پەنا بەرینە بەر لابۆرەکانی چاپی وێنە و شتنەوەی فیلمی کلاسیکی. هەروەها چەندین جۆر فلاشی تێدا نمایش کردبوو، لەنێوانیاندا فلاشی ئەنگستێن بوو کە جاران بۆ وێنەگرتنی ڕەش و سپی بەکاردەهێنرا، نەک بۆ وێنەی ڕەنگاوڕەنگ، دەبوایە خێرایی داخەر زۆر سست بێت و کەمتر لە فلاشی ئیلیکترۆنی بەکاردەهات. هەمان شت فلاشی تایبەتی کە تەنیا بۆ یەک جار بەکار دەهات و دەسووتا و فڕێ دەدرا، واتە وێنەگر تەنیا یەک وێنەی پێ دەگرت، کە بە زۆری لەگەڵ کامێرا فەورییەکاندا بەکار دەهات.

ئەوەی جێی سەرنجە، ئەم پێشانگەیە بیرۆکەیەکی واقیعیانەی دا بە جەماوەر، کە وێنەگەری بە چەندین قۆناغی جیاجیادا ڕەت بووە و چەندین گۆڕانکاری بەخۆیەوە دیوە، تا گەیشتۆتە بەکارهێنانی کامێرای دیجیتالی کە ئەمڕۆ، هێندە پەرەی سەندووە و خەڵکانی زۆر سادە لە ڕێگای مۆبایلەکانیانەوە بەکاری دەهێنن و بەهۆی تۆڕی ئینتەرنێتەوە بە (E-mail) واتە پۆستی ئیلیکترۆنی لەماوەی چەند چرکەیەکدا وێنەی یادەوەرییەکانیان ڕەوانە دەکەن بۆ هەندەران و وڵاتە جیاجیاکانی جیهان، بەلام گلەیی ئەوە کرا کە بۆچی کامێرای شەمسی حزووری نەبوو لەنێو پێشانگەکەدا، کاک فەیسەڵ ئاماژەی بەوەکرد کە هەندێ پەلە پەلی لێکراو کامێرا و پێداویستییەکانی وێنەگەری هێندە زۆربوون لە لای هەتا فریای ئەوەش نەکەوت بەپێی سالانی بەرهەم هێنانیان نمایش بکات و هەروەها عارزەی سلایدات و سینەمایی و کامێرای سینەماییشی فەرامۆش کردبوون، بەلام ئومێدی ئەوەی خواست کەوا حکومەتی هەرێم مۆزەیەکی فۆتۆیی بکاتەوە، بەشێکی تەرخان بکات بۆ نمایشکردنی ئەم جۆرە ئامێرانە، چونکە خەڵکی بەدیتنی نەک تەنیا زانیاری وەردەگرێ، بەڵکو زۆربەیان یادگاری تایبەتیان لەگەڵ کامێرا و پێداویستییە جۆراوجۆرەکاندا هەیە و یادی ڕۆژانی ڕابردووی پێ دەکەنەوە کە لە زۆربەی وڵاتانی جیهان ئەمەیان کردووە، بەلام دیارە بۆ ئێمەی کورد جاران هەلی وا نەڕەخسابوو، بەلام ئێستا لە سایەی ئەم ئازادییەی بەرقەرار بووە، دەکرێ لایەک لەم لایەنە بکرێتەوە و، خەڵکی بۆ سەیرکردن و زانیاری وەرگرتن سوودی لێ وەرگرن.

ماوەتەوە ئەوە بڵێین کە هونەرمەندی ناوبراو عیشقێکی تایبەتی هەیە بۆ هونەری فۆتۆگراف و بۆیەش هەر لەسەرەتای سالانی هەشتاکانی سەدەی ڕابردووەوە خەریکی کۆکردنەوە و کڕینی ئەو کامێرا و ئامێر و پێداویستییانەی فۆتۆیی بووە، تا ئەمڕۆ بە هەلی زانی کە لە پێشانگایەکی ئاوەهادا نمایشیان بکات.

ب. هەوراز

پێشانگەی هەمیشەیی شێوەکارانی کورد لە سلێمانی

ڕۆژی ٦/٣٠ لەنێو ئاپۆرایەکی کەم وێنە لە هونەرمەندان و بینەرانی هونەردۆست لەشاری سلێمانی پێشانگەی هەمیشەیی شێوەکارانی کورد- لە سلێمانی و لە گەلەری زاموا کرایەوە. ئەم پێشانگەیە کە زیاتر لە (١٧٠) هونەرمەند لە هەموو شارەکانی کوردستان و ئەوروپاوە بەشداربوون و هەریەکەیان بەشێواز و ڕیتم و ئازادی خۆیەوە کاری کردبوو، ئەمە جگە لەوەی هونەرمەندانی بوارەکانی (پەیکەرسازی، سیرامیک، وێنەکێشان) لەم پێشانگە هەمیشەییەدا بەشداربوون و ئەم پێشانگەیەش خولی ئەم ساڵە و بڕیارە ساڵێک لەم گەلەرییەدا کە خەریکە دەبێتە مۆزەخانەیەکی دانسقەی نەتەوایەتی، نمایش بکرێت.

ڕەنگە زۆر لایەن هەبێت ئێمە هەڵوێستەی لەسەر بکەین کە گەلەری زاموا خزمەت بە هونەرمەندانی کورد بکات، بەڵام بە بۆچوونی من دیارترینیان کۆکردنەوەی ئەو ژمارە زۆرەی هونەرمەندانە لەژێر چەترو ڕەشماڵێکی هونەریدا، ڕەنگە ئەم گەلەری و پێشانگەیە سیمایەکی باش بێت بۆ هونەرمەندی کورد بۆ ئەوەی شوێنێک یان ناوەندێکی هونەری بدۆزێتەوە بۆ فرۆشتنی تابلۆ و بەرهەمە هونەرییەکانی، بەداخەوە تا ئێستا ئەم لایەنە لای هونەرمەندی شێوەکاری ئێمە ون و هەندێ جاریش عەیبە!!

ئەمە جگ لەوەی ئەم گەلەرییەش ئەرشیفێکی باشە بۆ هونەرمەندی کورد بۆ ئەوەی فێری ئەوەبێت بەرهەمەکانی خۆی لە فەوتان ڕزگار بکات، یان هەر هیچ نەبێت دوای فرۆشتن و لەناوبردنی، وێنەیەکی لا بمێنێتەوە، ئەو کوڕاسە هونەرییەی زاموا ئەو هەلە دەبەخشێتە هونەرمەندە بەشداربووەکان.

هەر بینەرێک گوزەر بکات بەنێو ئەم پێشانگەیەدا، دەبینێت بۆی دەردەکەوێت ئەم هونەرمەندانەی کە لەم پێشانگەیەدا بەشداربوون هەریەکەیان بە ئازادی خۆی و هەریەکەیان بە ستایل و تایبەتمەندی کارکردنیەوە مامەڵەی لەتەک تابلۆ و ڕەنگ و تەکنیکدا کردووە و لەهەموو فۆڕم و کارکردن و ستایلێک لەم پێشانگەیەدا هەیە و ئەمەش ئەوەندەی تر هەمەجۆری و فرەدەنگی و فرەڕەنگی داوە بە هونەرمەندی کورد.

ڕۆستەم ئاغالە بەڕێوەبەری ئەم گەلەرییەو سەرپەرشتیاری ئەم پێشانگەیە لە دەلیلی پێشانگەکەدا نووسیویەتی: «کاری شێوەکاران لە گۆڕاندایە و ئەم گۆڕانەش بە ڕوونی لەم کارانەدا دەبینرێت، مەرج نییە گۆڕانی شێواز و تەکنیک هەبوو پێشکەوتن دروست بووە، دەبێت تەکنیک و شێواز لە یەکتر جیا بکەینەوە، شێوەکار هەیە بە بەرهەمی بەشداربووی تەکنیکی کارکردنی گۆڕیوەو هەشە شێوازی گۆڕیوە، بۆیە پێویستە تەکنیکی جۆراو جۆر ئەزموون بکەین و تاقی بکەینەوە».

ڕەگە فۆلکلۆرییەکان لە پێشانگەی تایبەتی (شەهلا نامیق)دا

ڕۆژی (٦/٢٦ بۆ ماوەی سێ ڕۆژ لە هۆڵی داود بەگی جاف لە مەڵبەندی کوردۆلۆژی لە سلێمانی کۆمەڵەی کەلەپوور و فۆلکلۆری کورد پێشانگەیەکی تایبەتی بۆ هونەرمەندی شێوەکار (شەهلا نامیق) کردەوە، لەم پێشانگەیەدا هونەرمەند چەند تابلۆیەکی نمایش کردبوو کە کۆی گشتیان ڕەگێکی فۆلکلۆری پێکەوەی دەبەستنەوە، کە ڕەنگە ئەمەش یەکێک بێت لەو تایبەتمەندیانەی کە ئەم هونەرمەندە دەیەوێت کاری لەسەر بکات و بیکاتە تایبەتمەندی ئیشکردنی خۆی، دیارە ئەو تایبەتمەندیانەش زیاتر لەنێو ئەو فیگەر و کەرەستانەدا خۆی دەبینیەوە کە هونەرمەند کاری لەسەرکردبوون، دیارترین ڕەگەزیش کە بەر بینینی چاوی بینەر دەکەوت

(گالۆک) بوو ئەمە جگە لەو فیگەر و فۆرمانەش کە لە تابلۆکاندا بەدەردەکەوتن، هەمان سیمایان بە بینەر دەبەخشی..

هێنانی کەرەستەیەکی فۆلکلۆری وەک گالۆک یان هەر کەرەستەیەکی تر لە بنەڕەتەوە بۆ ئەو دیدە دەگەڕێتەوە کە هونەرمەند خۆی یەکێکە لە خەمخۆرانی ئەو بوارە و ماوەی چەند ساڵێکیشە لەو بوارەدا سەرقاڵە بۆیە گەر سەیری دەلیلی پێشانگەکە و شوێنی پێشانگەکە و فەزای تابلۆکانی بکەین، دەبینین هەموویان پێکەوە ڕەگێکی فۆلکلۆریانەیان هەیەو هونەرمەند دەیەوێت کۆی گشتی کارەکانی بچێتە چوارچێوەی ڕیتمە فۆلکلۆریەکەوە. لایەنێکی تریش لای هونەرمەند ئەوەیە هەوڵی داوە لەو چوارچێوەیە دەربچێت کە تابلۆکانی لەنێو بازنەی لوغز و نهێنیدا نغرۆ بکات، ئەو هەوڵ دەدات زیاتر بەدوای مانای دیارو بێ ڕتووشدا بگەڕێت، ئەوەتا لەم حاڵەتەدا پەنای بردووە بۆ شیعری شاعیران و سێ شیعری (نەجم هۆگر) دەکاتە تابلۆ و مانا و سنوورەکانی بە ڕەنگ و تەکنیک دیاری دەکات، شیعرەکانیش بریتین لە (چاری دڵ، دوا هەناسە، من کێم هەیە) ئەم کارەی هونەرمەند پەنای بۆ بردووە بە بڕوای من ئیشکالیەتی خۆی هەیە بەتایبەتی لە تەفسیر کردنی وێنەی شیعری بۆ سەر تابلۆ و هێنانی بۆ ناو ڕەنگ و فڵچە، ئەم ئیشکالیەتەش دەبێتە کۆسپێکی گەورە لە بەردەم وێناو تێڕوانینی هونەریانەی هونەرمەند بۆ هونەر، بێگومان ئەمەش توانای ئیستاتیکیانەی هونەر چڕ دەکاتەوە بۆ وشەو لایەنە زمانەوانیەکان، کە لە بنەڕەتەوە ئەم لۆژیکە دوور دەکەوێتەوە لە پەیامی ڕەنگ و تابلۆ!!

لایەنێکی تریش کە ئیشکردنی هونەرمەند بوو بەو

فیگەری گۆچانە کە لە ئەفسانە کۆنە کوردیەکانەوە ئەم چەمکەی هێناوەو لە بنەڕەتەوە گۆچان لە ئەفسانە کوردیەکاندا سمبولی بەهێزی و خۆ ڕاگریە، هونەرمەندیش لە تابلۆکانیدا گۆچانی داوەتە دەست ئافرەت کە بە بۆچوونی ئەو، ئافرەت بە وێنەی ئەفسانە کوردیەکان لای ئەم هێمای بەهێزی و کۆڵنەدانە.

شەهلا نامیق ساڵی ۱۹۷۷ لە سلێمانی لە دایک بووە.

بەشی شێوەکاری پەیمانگەی هونەرە جوانەکانی تەواوکردووە.

ئەندامی دەستەی کارگێڕی کۆمەڵەی کەلەپوور و فۆلکلۆری کوردە.

ئەندامی دەستەی نووسەرانی گۆڤاری کەلەپووری کوردە

تا ئێستاش بەشداری نزیکەی (۱۵ پێشانگە)ی کردووە، کە گرینگترینیان بریتین لە پێشانگەی هێڵکاری پەیمانگە، پێشانگەی خانمان، کەرنەڤاڵی ڕۆژی جیهانی منداڵان، پێشانگەی فرمێسکە ڕەنگاڵەییەکانی شەم.

چیرۆکە فەنتازییەکانی (سەعید ئیسماعیل)

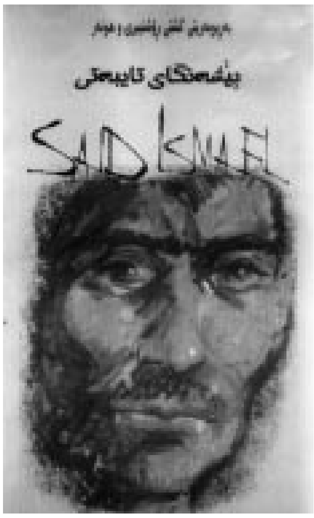

یەک ڕەنگ کۆنترۆڵی پانتایی تابلۆکانی کردووە، بەشێوازێک ڕەنگ زۆرجار بەدەر لەوەزیفەی ئیستاتیکی چیرۆک و داستانێک دەگێڕێتەوە مەگەر تەنیا هونەرمەند خۆی بتوانێت تەفسیرێکی تایبەتی بۆی هەبێت...

تابلۆکانی سەعید ئیسماعیل لەگەڵ ئەوەی هەریەکەیان هەڵگری چیرۆک و ڕیتم و فیگەر و بابەتێکن، لەگەڵ ئەوەشدا یەک ڕەنگ لەهەر تابلۆیەکدا کۆنترۆڵی ئەو تابلۆیەی کردووە، بەمەش ڕەنگ یەکێک لە بەها جوانیەکانی خۆی دەردەخات کە گێڕانەوەی سەرگوزشتەیەکی خەفەکراو و نادیاری ناوناخی هونەرمەندە (پەپوولە ڕەشەکان) ناوی سێیەمین پێشانگەی تایبەتی هونەرمەند (سەعید ئیسماعیل)ە و لە ڕۆژانی ۲۹-٦ بۆ ۲۰۰۵/۷/۳ لە گەلەری ئارام کردیەوەو لەم پێشانگەیەدا هونەرمەند کۆمەڵێک تابلۆی قەبارە جیاوازی نمایش کردبوو کە هەریەکەیان بۆ خۆی چیرۆکێکی فەنتازیای بە چاوی بینەر دەدا، کە دواجار ئەو چیرۆکانەش سەرجەم خەسڵەت و سیمای تەکنیکی ئەوی دەردەخست لە مامەڵەکردن لە تەک ڕەنگ و بابەت

و چیرۆکی تابلۆکان.
ڕەنگ جیاکردنەوەو پۆلینکردنی ئەو فۆرمە لەکارکردنی هونەریی هونەرمەند وای کردبێت کە «سەعید»ی هونەرمەند هەردەم و هەرجارەی بەشێوازو ڕوخسارێکی هونەریانەوە دەرکەوێت کە هەر ڕوخسارێکی دەرخەری لایەنێکی هونەری و گۆشە نیگایەکی تایبەتی ئەوین....
جگە لەم سیما هونەریانەی هونەرمەند فیگەر لە تابلۆکانی ئەودا بەدەر لە پێگەی تایبەتی هەڵگری پرسیار و تایبەتمەندین لای هونەرمەند، لە مەش گرنگتر بەردەوام ئەو فیگەرە لای ئەو ڕوخسارێکی مێینەیە لە بەرگێکی ڕۆمانسیانەدا، بەتایبەتیش ئەو تابلۆیەی کە بوەتە دەلیلی پێشانگەکەی ئەو ڕەنگی مۆر و ڕۆمانسیەتی مێینەیەک لە دۆخێکی بیرکردنەوە و تەئەمولدا خۆی دەبینێتەوە کە ئەمەش ئاماژەیەکی قووڵی و وردبینی هونەرمەندە لە مامەڵەکردن لە تەک بابەتی کارکردنی هونەریانەی خۆیدا....

ئەم خەسڵەتانەی هونەرمەند لەو ساتانەوە دەرکەوت کە ئەو قوتابی پەیمانگەی هونەرە جوانەکان بوو، ئیتر هەر لە قۆناغی قوتابییەتییەوە (سەعید) وەک گەنجێکی خاوەن ئەزموون و تایبەتمەندێتی لەنێوەندە هونەرییەکەدا ڕوخساری هونەریانەی خۆی دەرخست.
* سەعید ئیسماعیل ساڵی ١٩٧٢ لە کەرکوک لە دایک بووە.
* دەرچووی بەشی شێوەکاری پەیمانگەی هونەرە جوانەکانە.
* یەکەم پێشانگەی تایبەتی ساڵی ٢٠٠٣ لە سلێمانی کردووەتەوە.
* دووەم پێشانگەی تایبەتی ساڵی ٢٠٠٣ لە کەرکوک کردووەتەوە.
* ئەمەش سێیەمین پێشانگەی تایبەتی هونەرمەندە.
ئەمەو جگە لەوەی بەشداری نزیکەی (٢٠) پێشانگەی هاوبەشی کردووە.

شانۆگەری (خەریکە قسەکردنم بیر دەچێتەوە)

گرووپی شانۆی ئەڵەند گرووپێکی شانۆیی چالاکن و هەموویان بەشی شانۆیی پەیمانگەی هونەرە جوانەکانیان تەواو کردووە و ماوەیەکە وەک یەکێک لە گرووپە جدیەکان لە بواری شانۆدا لە شاری سلێمانی دەرکەوتوون. تازەترین بەرهەمی ئەم گرووپە شانۆگەری (خەریکە قسەکردنم بیر دەچێتەوە)یە لە ڕۆژی ١٠-٢٠٠٥/٧/١٥ لە هۆڵی سلێمانی پێشکەش کرا، ئەم شانۆگەریە لە دەرهێنانی لاوانی ڕواندزی و نواندنی ڕێکەوت حەمە تۆفیق و زانیار فەتاح و ڕێبین سدیق و ڕێباز محەمەد و سۆزان بابا عەلی و نەوشیروان غەریب و هەردی سەلام جگە لەم شانۆگەریە ساڵی پاریش هەمان گرووپ شانۆگەری (ئەوەتان... مرۆڤ)یان نمایش کرد.
(خەریکە قسەکردنم بیر دەچێتەوە) شانۆگەرییەکی مۆدێرن بوو لە ستایل و کارکردندا و هەوڵ درابوو بە فۆرمێکی کارکردنی وا کاربکەن کە بە چاوێکی دووربین و ڕەخنەگرانەوە لە کۆی پێوەندیە کۆمەڵایەتی و سیاسیەکانی کۆمەڵگەی کوردی بڕوانن و زۆرجاریش لەو سۆنگەیەوە پرسیاری وروژێنەری هەنووکەییان لە کۆی دیاردەکانی کۆمەڵگەی خۆمان دەکرد.
ڕەنگە قسەکردنی گەورە لەسەر ئەم گەنجانەوە لەوەوە دەست پێبکات کە ئەوان گرووپێکن بە عەشقێکی سۆفیانەی گەورەوە ماوەیەکی زۆرە لە هۆڵی پرۆڤەدان و دەیانەوێت لە مێژوویەک بدوێن کە خۆیان مشکێکی بچووکن لەو مێژووە.
لە ڕووی پلانی دەرهێنان و فۆرمی نواندنەوە ئەم کارەی ئەم کۆمەڵە لاوە مایەی قسەکردن و تێڕامانی وردی هونەریانەیە چونکە ئەوان بە جەستەو دەنگێکی بەجۆش و دوور لە دەسکردی ویستبوویان ئەو گوزارشتە بکەن کە ئەکتەری بەئەزموون لەسەر تەختەی شانۆ پێویستی پێیەتی، نەک ئەو ئەکتەرەی کە کەم ئەزموونەو ناتوانێت لە سکێچێکی دیاریکراو دەرچێت، بۆیە بەردەوام ئەو حەوت ئەکتەرە لە وازیەکی فراواندا بوون بە جەستەو دەنگیان کە زۆرجار دەگەیشتە پلەی غروری هونەرییە بەتایبەتیش لای (زانیار و سۆزان) بێگومان ئەمەش مێژوویەک لە ئەزموون لای ئەکتەر دروست دەکات.
دەرهێنانیش ڕەگەزێکی گرنگی کاری شانۆییە، لەم کارەشدا بەقووڵی کار لەسەر ئەوە کرابوو کە ڕەگەزی دەرهێنان باڵادەست بێت، بەتایبەتی لە ڕووی پێکهاتن و کوتلەی هونەریی و کارکردن بە جووڵەی کۆمەڵی لای ئەکتەرەکان، لەم دۆخەدا دەرهێنەر لە فەزای شانۆدا جگە لەو کۆمەڵە کورسی و مێزی نانخواردنە پانتاییەکی بۆشی لەسەر شانۆ دروست کردبوو کە ئەو بۆشاییە بەتەنیا توانستی جووڵەی ئەکتەرو پێکهاتەی جووڵەکان پڕیان دەکردەوە....
لە ڕووی ستراکتۆری تێکستی نمایشەوە هەوڵ درابوو تێکستێک بێت بەدەر لە بونیادی تەقلیدی و هەڕەمی دەقە باوەکان کە لە خوارەوە بۆ سەرەوە، بەڵکو ئەم تێکستە زیاتر هەوڵی دابوو ڕەگێکی ڕەختەگرانە بێت بۆ

کۆی پێوەندییەکان.

بە بڕوای من لەگەڵ هەندێ کەموکووڕی ورد لە ڕووی ڕوئیاو بۆچوونەوە ئەگەر ئەو کەموکووڕییانە نەبایە ئەوا ئەم نمایشە بە یەکێک لە هەوڵە ناوازەکانی ڕەوتی شانۆ دەژمێرا لەم شارەدا، بەڵام هەر چۆنێک بێت ئەو شانۆییەش توانستێکی باشی ئەو ئەکتەرانەو ئەو گرووپەی دەرخست کە لە داهاتوودا چاوەڕێی بەرهەمی باشتر و قووڵتریان لێدەکرێت.

ئا: کامەران سوبحان
پەیامنێری ڕامان لە شاری سلێمانی

لینی ڕیفینستال.. یەکەم دەرهێنەرم کەوا سەرکردەیەکی وەکو «هیتلەر»م کردبێتە ئەکتەر لە سینەمادا

خاتوو «لینی ڕیفینستال»ی تەمەن «٩٨» ساڵە دەرهێنەر و وێنەگرێکی سینەمایی و فۆتۆگرافی ئەڵمانییە و بەیەکێ لە هاوڕێکانی سەرکردەی نازی «هیتلەر» دادەنرێ. ئەم خاتوونە بەڕێزە خاوەنی تەنیا دوو فیلمی تۆمارکاری «تسجیلی» سینەماییە لەگەڵ پەرتووکێک کە یادگارییەکانی ژیانی تایبەتی خۆی و بیرەوەرییەکانی لەگەڵ جەنگی جیهانی دووەم و هیتلەر-ی تێدا تۆمار کردووە.

بەم دواییە ڕۆژنامەی «ئەلبایس»ی ئیسپانی دیدارێکی لەگەڵ ئەم خانمە بەڕێزەدا ئەنجام داوە، پەیامنێری ڕۆژنامەکە لە سەرەتادا دەڵێ خەڵکی وایان دەزانی کەوا تۆ نەماوی، لەبەر ئەوەی لە هیچ بوارێکدا دیارنەبوویت، خاتوو ڕیفینستال لە وەڵامدا دەڵێ: لەبەر نزیک بوونم لە سەرکردەکانی ئەڵمانیا و نازی بەتایبەتی «هیتلەر» بۆ ماوەیەکی زۆر دوای دۆڕانی ئەڵمانیا لە هیچ شوێنێکی گشتی خۆم دەرنەدێخست و بۆ ماوەی (١٢) ساڵ لە وڵاتی نەمسا لەگەڵ منداڵەکانم دەژیام. لە وەڵامی بەرهەمە هونەرییەکانیدا دەڵێ: من لە ژیانمدا تەنیا دوو فیلمی سینەمایی تۆمارکاریم دەرهێناوە کە ئەوانیش «سەرکەوتنی ویستەکان- ١٩٣٥»کە باسی جەنگی نازییەکان دەکات و هیتلەر وەکو سەرکردەیەکی ڕۆحی و سرووتبەخش نیشان دەدات با ئەوەشت پێ بڵێم من تاکە دەرهێنەرم کەوا هیتلەرم کردبێتە ئەکتەر لە سینەمادا لەم فیلمەمدا. دووەمیان فیلمی «ئۆلۆمپیا-یان خوای ئۆلۆمپ- ١٩٣٦» کە لەسەر یارییەکانی ئۆلۆمپی «بەرلین» دەرمهێنا کە لە ئەڵمانیا سازکرا و «هیتلەر»یش کردیە ناونیشانێک بۆ سەرفرازییەکانی بۆ دەست بەسەرداگرتنی جیهان. لە وەڵامی پرسیاری ڕۆڵی ئەم چی بووە لەلای هیتلەر و حکومەتی نازی، خاتوو ڕیفینستال گوتی: دوای ئەم دووفیلمە هیتلەر منی کردە سەرپەرشتیاری فیلمەکان و دەربارەی کەسایەتی هیتلەر گوتی: پێش جەنگ هیتلەر کەسایەتییەکی کاریزمی هەبوو و خەڵکی بۆ لای خۆی ڕاکێش دەکرد، هەروەها مرۆڤێکی ڕاستگۆ و خاکەڕایی بوو، بەڵام لەکاتی جەنگدا ئەم کەسایەتییەی گۆڕا و لایەن و شتی تر لەسەر هەڵسوکەوتی سەریان هەڵدا. گوتی ناتوانم ئێستاکە باسی چاکە و ڕۆڵی بەرچاوی بکەم، چونکە ئەمە پێچەوانەی ڕای مێژوونووسانە و بەفاشییەت و نازیەت تۆمەتبار دەکرێم، بەڵام لە بارەی پەیوەندییەوە «گوبلز»ی بەرپرسی ڕاگەیاندن و پڕوپاگەندەی نازیەت گوتی: لە بیرەوەرییەکانمدا بەدرێژی باسی ئەم پیاوەم کردووە. لەگەڵ ئەوەشدا گوبلز پیاوێکی بێ وەفا و بەد ڕەوشت بوو. دەربارەی کتێبی بیرەوەرییەکانی گوتی، ناوم ناوە «ژیان، ڕووداو، وێنە»، زۆر ڕووداو و کارەسات و خۆشی و ناخۆشی تێدایە، بەتایبەتی ڕووداوەکانی جەنگی دووەمی جیهانی.

ئا: ڕەمزی میرەکانی

سەرچاوە:

گۆڤاری «الحوادث» ژمارە، ٢٤٥٧، ٢٠٠٢/١٢/٢٧

گۆنترگراس چل ساڵ پێشتر لە نۆبل

گۆنترگراس نووسەری ڕۆمانی «تەپڵی تەنەکە» توانی خەڵاتی نۆبڵ لە بواری ئەدەب وەرگرێ. ئەویش دروست چل ساڵ دوای لە چاپدانی ئەو بەرهەمە ڕێکوپێک و جوانە. ئەو ئێستا حەفتاو دوو ساڵیەتی، لە گوندێکی ئەڵمان دەژی و لەگەڵ نەخۆشی سینگ بەربەرەکانی دەکا.

گراس لە دانسیگ لە پۆڵۆنیا لە دایک بوو، کاری ئەدەبی بە وتنی شیعر دەست پێکرد، بەڵام نێو و ناوبانگی جیهانی لەبەر «تەپڵی تەنەکە- ١٩٥٩» و «ساڵانی سەگ- ١٩٦٣» بەرد تاشین و قەڵەم کاری هەر لە هەرەتی لاوەتی ڕا فێر بووە و هێشتا هەر خەریکی ئەو کارانە و گرافیکە. بیرتیژ و وردبینە و هەروەها قسە بێژێکی بە توانایە، بیسەری قسەی دەروونی مرۆڤە و بە ڕادەیەک قسەبێژێکی بێ وێنەیە، بیسەرێکی وردبین و بە سەبریشە.

گراس هیچ کات هۆگری گێڕانەوە و نووسینی سەرگورشتەی خۆی نییە. لە ڕاستیدا لە بەرهەمەکانی گۆنترگراس دەردەکەوێ کە ئەو بایەخ بە کەلێن و قوژبنەکانی ژیانی خۆی نادا.

بەڵکو گرینگی نووسینەکانی گۆنترگراس، هاوکاتی لەگەڵ ڕووداوگەلی مێژووییە. نووسەر وەک مرۆڤێک ئەگەر بابەتێکی تایبەتی ئەزموون بکات، گرینگ نییە، بەڵکو ئەگەر ئەو ئەزموون و تەجروبەیە لە بەرهەمەکانیدا ڕەنگ بداتەوە، هۆی تێبینییە.

شتگەلێک لە دەورانی پێش لە ١٩٤٥ هەیە کە سرنجی گراس بۆ لای خۆی ڕادەکێشێ. «دانسیگ» وڵاتی دایک و بابی، ئەو تا ساڵی ١٩٣٩ شارێکی ئازاد بوو، ئەوشارە ئەورۆ لە پۆڵۆنیایە و «گدانسک»ی ناوە.

لەو تافەدا هەڵس و کەوتەکانی خەڵکی شار لە تەواوی بوارەکاندا لەگەڵ زەمانی «ڕایش» جیاواز بوو، بەڵام «نازیە»کان لەوێش سەرکەوتن و دەتوانین بڵێین تەواوی خەڵک لایەنگریان بوون.

«ئەمنیش وەک زۆر کەسی تر دڵخوازانە بوومە ئەندامی «کۆمەڵی لاوان». زۆر بۆم سرنج ڕاکێش بوو... پێم خۆش بوو لە کۆبوونەوەکانیاندا بەشدار بم، بچینە ئۆردو و ئەو جۆرە کارانە... لە حاڵێکدا تاقمی «لاوانی هیتلەر» بە کۆبوونەوەکانیان حەوسەڵەیان دەبردم.

ئەو ڕۆژانە لە مابەینی ئەوانەی بەدوای دەرکردنی نێو بوون دووڕوویی و چەورزبانی دەبینرا و لایەنگری لە حیزب قسەی ڕۆژ بوو.

«گراس»ی شتومەک فرۆش (باوکی گۆنتر)یش وەک «ماتسەرات»ی شتومەک فرۆش (باوکی ئێسکار) لە تەپڵی تەنەکە بوو. «بابم لایەنگرێکی ئۆپۆرتونیستی تەواو بوو. لە ساڵی ١٩٣٦ بوو بە ئەندامی حیزب».

دایکی گۆنترگراس خەڵکی «کاشۆبیا» بوو. ئەو ڕەگەزە تا ئەورۆ هەر ماون.

پۆڵۆنیەکان ئەو تایفەی «کاژوبا» واتە «باڵتە لەبەر» نێو دەبەن.

شایەت لەبەر جلوبەرگە خۆماڵییەکان «ئەوانە ئەڵمانییەکانی ڕایش نەبوون، لە دوای ١٩٣٩ دەیانگوت ئەوانیان دەستە دەستە کردووە، بەپێی بارودۆخ بۆ وێنە گرووپی خەڵکی یەک، دوو یا سێ. دوایی ئەوانە خوازیاری وەخۆ گرتنی ئەوان لەلایەن وڵاتی ئاڵمان بوون. ئەوانە هەموو شتگەلێک بوون ئەمنی سەخت لە فکران ڕاکردبوو و شێتی دەکردم، بەڵام هەرگیز لەو هەموو فکرە بەرهەمێکم نەدیت».

بەڵام گراس، لە دوای ساڵی ١٩٤٥ وردە وردە بەو ئاکامە گەیشت، بیهێننە بەر زەینتان لاوێکی خەڵکی «دانسیک» کە دەیدیت و دەیبیست، بەڵام هەروا نەیدەزانی مانای ئەو شتەی دیتوویەتی یا بیستوویەتی چییە؟ تەنیا وەک خەڵکی ئاسایی ڕەگەڵ دەکەوت. هەڵبەت بەهۆی لایەنگری ناسیونالْ سۆسیالیستی ئەو، لەگەڵ تاقمێک بۆچوون نەیار بوو و هەر ئەو کارە ببوو بەهۆی ئەوەی کە بکەوێتە بەر ڕقی ڕێبەرانی «ان اس»، بەڵام ئەوەش زۆر سەیر نەبوو لە واقعدا زۆربەی لاوانی ئیدیالیست لە گرووپی هیتلەردا وابوون. هەر ئەوەش بیروباوەڕی مەزهەبی گراس دەگرتەوە:

«بابم پرۆتستان بوو و دایکم کاتۆلیک و وەک زۆربەی کات قسەی دایکم برەوی زۆرتر بوو. ئەمن و خوشکم لەژێر کاریگەری پەروەردەی کاتۆلیکدا بووین، بەڵام ڕەوشتی بارهێنانی مەزهەبی ئێمە زۆر سەخت نەدەگیرا، بۆ وێنە ناچار نەبووین حەتمەن هەموو یەک شەموان بچینە کلێسا و ئەمن ئیمانێکی ڕاستەقینەم هەبوو، هەڵبەت تا ١٩ ساڵی. پاشان بناغەی باوەڕەکانم وردە وردە شل بوون...»

ئایا «گۆنترگراس» هەمان «ئێسکار ماتسەران»ە. ئەو کە «تەپڵی تەنەکە»ی دەکوتا و بە تەوژمی دەنگی شیشەی دەشکاند، ئەو کە لە سێ ساڵیدا سێ بەرامبەری هاوتەمەنەکانی خۆی هۆشیار بوو. یا شایەت ئەو هەمان «ئێسکار»ە، کە لە کۆڵۆنی بێهزیستی ژیان دەباتە سەر و لە دەورانی زووی دوای شەڕێ، بیرەوەری دەگێڕایەوە؟

دەتوانین وەڵامێک بەو هەموو پرسیارانە بدەینەوە:

هەڵبەت کە ئاوایە بەڵام نابێ زوو ئەنجام وەرگرین.

بەڵێ جێگەی لە دایکبوونی هەر ئەوییە و تەنانەت نێوی کۆڵانەکەش هەر هەوە. دایک و بابی «ئێسکار» ماتسەرات کەلوپەل فرۆش و خێزانی «ئەگنێس» بە هەبوونی ئاگاداربییەکی زۆر وەک دایک و بابی گۆنترگراس دەچێ. ئێسکار هونەرمەندێکە کە هونەرەکەی لە لێدانی تەپڵدا دەنوێنێ و ئەزموونێکی تایبەتی لە دەوروبەری بەگوشاری کلێسای کاتۆلیکی ئەو دەم هەیە و لە دواییدا وەک گراس، بەردتاشی فێربووە، بەڵام شتێک لەگەڵ گراس نایخوێنێتەوە، ئەویش ڕێکەوتی لە دایک بوونی «ئێسکار»ە. گۆنترگراس لە «لانگ فور» لە شاری «دانیک» لە ڕێکەوتی ١٦ی ئابی ١٩٢٧ لە دایک بووە، بەڵام ئێسکار لە ئەیلوولی ١٩٢٢.

نووسەری «تەپڵی تەنەکە» بۆ ئەو بۆشاییە شیکردنەوەیەکی هەیە کە مرۆڤ قانیع دەبێ. لە واقعدا وەچنگ خستنی ڕێکەوتی لە دایک بوونی «ئێسکار» دەنگ دانەوەیەکە، لە ڕووداو گەلێک کە بۆ وەچەی گۆنترگراس و بە وتەیەک بۆ گشت ئەڵمانیەک (بەتایبەت هەموو پیاوە ئاڵمانیەکان) کە لە دەیەی بیستەمی سەدەی ئێمە هاتوونە دنیا بەو لەونە ئەنجامێک دێتە دەست کە لەگەڵ ڕوانینی سەرەکی دژایەتی هەیە، بەڵام لە ڕاستیدا زۆر ئاشکرایە: «ڕوونە کە تەپڵی تەنەکە، ژیاننامە نییە، بەڵام بەهەڵکەوت نییە کە ئەمن ڕێکەوتی لە دایک بوونی «ئێسکار ماتسەرات»م لە ساڵی ١٩٢٧ بەڵکو ساڵی ١٩٢٤ داناوە.

بەڵێ پێداگرم لەسەر ئەوەی کە «تەپڵی تەنەکە» «پشیلە و مشک» و «ساڵەکانی سەگ» ئۆتۆبیوگرافی نین، بەڵام لە جنسی ئەوانن، هەوێنی ئەوان تا بچووکترین خاڵی ئەوان وەک ژیانی نووسەری ئەو کتێبانەیە. دەتوانین ئەو خاڵانەی خوارەوە لە شیکردنەوەی وتەکانی سەرەوە بێژین: «ڕێکەوت و شوێنی لە دایک بوون، تێپەڕبوونی تافی منداڵی لە ئاپارتمانێکی دوودیوە کە لەژێر ئەودا دووکانێکی کەلوپەل فرۆشی لێیە، چوونە قوتابخانەی سەرەتایی، چوونە ناو ڕیزی «کۆمەڵەی لاوان» و گرووپی «لاوانی هیتلەر» و هەروەها هاوکار بوون لە هێزی هەوایی لە تەمەنی پازدە ساڵیدا، بانگ کردنەوە بۆ هێزی زرێپۆشی لە دوای سێ مانگ کار لە کۆتاییەکانی ساڵی ١٩٤٤، بریندار بوون لە شەڕی سنووری، بەخسیربوون بە دەست ئەمریکاییەکان، ناردنەوە بۆ ئەڵمانی ڕۆژئاوا لە دەورانی دوای شەڕ... هەموو ئەوانە دەتوانین دەستنیشان بکەین و ئەو پێکگرتنە زۆریش بێ مانا نییە، چونکە وەک ئاشیرەمان کرد ئەو کارە پێوەندی وتەکانی گراس لەگەڵ واقعیەت ئاشکرا دەکا.

ئەگەرچی گراس زۆرجار ئاماژەی بەو خاڵە کردووە کە «من» وەکو کەسێک، لە ڕووداو نووسی گرینگ نییە، بەڵکو هاوکاتی ئەو «منە» لەگەڵ ڕووداوەکانی مێژوویی گرینگە، بەڵام شتێک دەبێ لە ژیاننامەی ئەو زۆر بکەین، ئەویش ئەندامەتی ئەو لە SPD (حیزبی سۆسیال دیموکراتی ئەڵمان)ە لە ساڵی ١٩٦٥ گراس بوو SPD دەستی بە پڕۆپاگەندە کرد، بەڵام بە چەشنی ڕەسمی لە ساڵی ١٩٨٢ بوو بە ئەندامی حیزب، بەڵام بۆ لەو ساڵانەدا لە حیزب دوور کەوتبۆوە، هۆیەکەی ئەوە بوو کە گراس لەسەر بنچینەی زانستی بڕوای بەو حیزبە نەبوو، بەڵکو پێداگری ئەو بەردەوام لەسەر «یاسای بنچینەیی» و هەڵبژاردن بوو. گراس خوازیاری ئەوەبوو کە لە نێوان «خراپ» و «خراپتر» بە «خراپ» و هەر «پوورە پیرەی میهرەبان» دەنگ بدەن.

دەیگوت: SPD ویژدانی نارەحەتی من و هیوای لەرزۆک بنچینەی منە. ئەو قسانە پیشان دەدا کە گراس ئامادە نەبوو نێوی خۆی وەک نووسەرێک خۆی بخاتە بەردەست حیزب. گراس بەدوای دۆزینەوەی بەرامبەری کۆمەڵایەتی و دیموکراسی بوو، بەڵام SPD تا ڕادەیەک لەگەڵ ویستەکانی ئەو دژایەتی هەبوو، چونکە ئەو وەک کەسێک کە لە منداڵی تینی ئاگری هەست پێکردبوو، لە هەر چەشنە بۆچوونێکی ڕەهاگەرایانە کە بانگەشەی ڕزگارکردنی ئینسانی بەتەنێ هەیە و لە ئیدیالیزم کە زۆر هۆگری ئاوا ڕێگا چارەیە، بە توندی خۆی دەپاراست. ئەو چەشنە بۆچوونە لەسەر پێوەندی گراس لەتەک وەچەی ساڵی ٦٨ و بزووتنەوەی قوتابیان و هەروەها ئۆپۆزسیونی دەرەوەی ئەڵمان شوێنی دانا هەڵبەت ئەو لە گرینگایەتی مێژوویی نارەزایەتی قوتابیان ئاگادار بوو و لە ڕوانگەی ئەو، ئەو نارەزایەتییە بە چەشنی یەکەم نیشانەی هۆشیاری ڕامیاری وەچەی دوای شەڕێ بوو، بەڵام لەوانە کە چاوپۆشی بکەین گۆنترگراس بەهەر چەشنێک، نووسەرە ئەو ئەگەر تەنانەت خەریکی سیاسەتیش بێ هەر نووسەرە. دروست وەک «هاینریش بل» کە بە چەشنێکی تر و لە موناسەباتێکی تردا نووسەر بوو.

بەڵێ گراس نووسەرە. تەنانەت ئەگەر بە ڕەشبینی هاوڕێ لەگەڵ ڕاوەستاوێکی قایم خۆی لە ڕەوتی بەربەرەکانی هەڵبژاردن هاویشتبێ و تەنانەت ئەگەر ڕۆژێک بەچەشنی کاتی لە ئیشی نووسین جاڕس بووبێ و ڕووی کردبێتە پەیکەر سازکردن و شێوەکاری و خۆی سەرقاڵی قەڵەم لێدان لەسەر مس کردبێ.

فەرەیدوون حەکیم زادە
(مەهاباد)

سەرچاوە:
گۆڤاری «فصل سبز» ژمارە (٢)
خەزەڵوەری ١٣٧٨ هەتاوی

سەرنجێک لە بارەی زمانەوە

بەداخەوە تا ژمارەی ڕۆژنامە و گۆڤار و بڵاڤۆکەکان پتر دەبن پاشاگەردانی نووسینی کوردیش پتر دەبێ، لە ماوەی ئەم چەند ساڵەی دواییدا بەهەڵە نووسین و پەیڤینی گەلێ وشەو دەربڕینم ڕاست کـــردۆتەوە و ئامـــاژەشم بەژێدەری بڕوا پێکراوەوە کردووە، کەچی کەس گوێی پێ نەداون، بۆیە لێرەدا بۆ نموونە ئاماژە بەهەڵەیەکی زەق دەکەم، کە بەداخەوە هەموو ڕۆژێک بەدەیان جار بەهەڵە دەنووسرێ و دەگوترێ (تاوتوێ) لە باتی (تاو وتوو)، هیچ ڕۆژنامە و گـۆڤـار و هیچ ڕادیۆ و تەلەڤزیۆنێک نییـە لە سـەرانسـەری کـوردسـتـاندا کـە ئەم ئیدیۆمە ڕەسەنە کوردییە بەهەڵە نەنووسێ و نەپەیڤێ.

جا بۆ سەلماندنی ئەم هەڵەیەش فەرموون با سەیرێکی ئەم سێ فەرهەنگە کوردییە بکەین:

١- "تاوتوو کردن: سەنگ و سووک کردنی دوو دەفر کە شتێکیان تێدابێ تا بەقەدەر یەکتریان لێ دێ."

(فەرهەنگی خاڵ لاپەڕە ١٧٩ ستوونی یەک).

٢- : تاوتوو "تەدارەک کردن، سەنگ و سووک کردنی دوو دەفر کە شتێکیان تێدابێ تا بەقەدەر یەکتریان لێ بێ، بەڵام تاوتوێ، تاووتوێی قـونێـر و برینە، بەرایی تا و نۆبەتێـیـە" فەرهەنگی کوردستان گیوی موکریانی " ١٩٩٩ هەولێر. ل ٢١٦ ستوونی یەک.

٣- : تاو توو: گواستنەوەی شت لە دەفرێکەوە بۆیەکێکی تر

«بەڵام تاو توێ ژانی برین»

(هەنبانە بۆرینەی هەژار لاپەرە ١٤٤ ستوونی دوو)

لە کـۆتـاییـشـدا دەڵێم: ئەم ڕاسـتکردنەوانە کـاری کـۆڕی زانیـارین، ئەوان دەسـتـەیەکی فـەرمی و باوەڕ پێکراون و گوێیان لێ ڕادەگیرێ، ئێمەش کە قسـەمان ناڕوا بەتەمای هیـمـەتی ئەوانین لەگەڵ ڕێزماندا بۆ خزمەتگوزارانی زمـانی شیرینی کوردی.

ئەحمەد دڵزار
٢٠٠٥/٥/٢٤

ئێستاش باوی شیعر ماوە

لە نێـــو هەزاران هەواڵی ترش و تاڵی ئاژانس و مـاڵپـەڕەکـاندا، شیـرنە هەواڵێکی بچکۆلانە، کـە پێناچێ سەرنجی کەسی ڕاکێشابێ، دەڵێ: لە پایتەختی چوار وڵاتی ئەورووپی، ڕێوڕەسمی شیعر خوێندنەوە دەستی پێکرد. بۆ ماوەی دوو حەفتە لە وێستگەی پاس و قەتاری ژێر زەوی و شـوێنە گـشـتـیـیـەکـانی ڤـیـەننا، پراگ، بووداپێـست و براتسلاوا-دا شیعر دەخوێنرێتەوە.

هاوکات شیعری سەر پۆستەرو کاغەزان کە بە فرەیی بە دارو دیواری ئەو شـوێنانەوە چەسـپـێنراون خـەڵکی تامـەزرۆ دەیانخوێننەوە و چێژیان لێوەردەگرن. لە کۆتایی هەواڵەکەدا هاتووە: ئەو پرۆژە نێـونەتەوەییـە کـە نێـوی لێ نراوە «سەردەمێک بۆ شیعر» تا ٢ی مانگی ئاب درێژەی هەیە.

کە ئەو هەواڵەم خوێندەوە زەینم گەڕایەوە کوردستان و چەند ساڵ لەمەوبەر. ئاخرو ئۆخری ساڵی ١٩٩٩ لەگەڵ هاوڕێیەکی شاعیرم، با نێوی بڵێم، جەلال مەلەکشا، بووینە میوانی بنکەیەکی ڕۆشنبیریی یەک لە شارە گەورەکانی کوردستـان «خوا هەڵناگرێ باشیان بەخێو کردین و ڕێزی زۆریان گرتین، بەڵام کاتێ ویستمان باسی ئەدەب و شیعر بهێنینە گۆڕێ، هەر زوو تێیان گەیاندین: «کاکە باسی هەرچی دەکەی، باسی شیعر و سیاسەت مەکە!»

ئەگەر لە چایخانەیەکم ئەو وتەیە گوێ لێ بووبا، ڕەنگە بەو شێـوەیە هەڵـمە تووکم لەسـەری هەڵنەسـتـابا، بەڵام ئەوێ بنکەیەکی ڕۆشنبیری، با بیڵێم، یەکێتی نووسەرانی کورد بوو!

ســـەیر لەوەدا بوو بەشی هەرە زۆریان، ئەگـــەر نەڵێم هەموویان، شیعریان دەنووسی (شیعری درێژ درێژیش) و لە گۆڤار و حەفتەنامەکاندا بەلێشاو بڵاویان دەکردنەوە.

دوای ئەوەی لەو حـاڵەتە حـەپەسـان و پەشـۆکـانەم هاتمە دەرێ، هۆکاری ئەوەم بۆ بارودۆخی دوای شەڕی ناوخۆ و ئەو قەیرانە ڕۆحییە گێڕایەوە کە هەموو لایەکی گرتبۆوە.

ئێستا کە ٥-٦ ساڵ لەو ڕۆژە تێپەڕیوە، باوترین قسـەی نێو فەزای ڕۆشنبیریی ئێمە ئەوەیە کە «کاکە کەی باوی شیعر ماوە؟» یان لە باشـترین حاڵەتدا: «خوێنەری کورد لە شیعر تۆراوە».

*   *   *

ئەم ڕۆژانە هەواڵێک کە پێم وانییە هیچ ئاژانسێک بڵاوی کردبێتەوە، ئەوە بوو: «کۆمەڵە شیعری شاعیرێکی لاو و بێ نیشان و ناو لە ماوەیەکی کەمدا بە هەزارانی لێ فرۆشاوە.»

جگە لەو هەواڵە، ئاگاشم لەوە هەیە کـە دیوانی شـیـعـری چەند شـاعـیرێکی وەک: هێمن و پەشێـو و شێـرکۆ و هەژار (خـەییـامـەکـەی) ساڵانە بەبێ ئەژمـار چاپ دەکرێنەوە و خوێنەری زۆریان هەن.

شیعر ئەگەر ورینگەی ساتە ڕۆحانییەکانی مرۆڤ و لەرەی ژێ ناسکەکانی خەیاڵ بێ، ئەگەر خۆ ڕووت کردنەوەی ڕۆح و بەری ڕامان و خەڵوەتی ئینسانە هەستیارەکان بێ، ئێستاش لێرەو لەهەر جێیەک کە ئینسانی لێ بژی، باوی ماوە. خەڵک تینووی شیعرن بەڵام هەموو نووسینێک بەشیعر دەرخواردی خەڵک نادرێ. ئەو کەسەی دیوانێک لە پێنجسەد دانەدا چاپ دەکا و بۆ ئەوەی بەسەر دەستیدا نەمێنێتەوە، وەک بەشە خێر، بەسـەر دۆست و ناسیـاوانیدا دەبەشێـتـەوە و پێی وایە بۆتە شاعیر، تۆزێک بەهەڵە چووە.

شاعیـری، شـەڕەفێکە تەنیـا خوێنەر دەتوانێ بە کـەسێکی ببەخشێ، نەک دەسەڵات و چاپەمەنی و ڕەخنەگر و لەوانەش قەباحەتتر کەسەکە خۆی.

ئەو هەمـوو دەمامکە لەسـەر ڕووی زمان و ئەو گشتە پۆز و خۆ پف کردنە لەسەر خوێنەری بەستەزمان، مەرگی نووسینی لەو چەشنە جاڕ دەدەن. خوێنەر پێت قەرزدار نییە، هەرچی تۆ نووسیت، ئەو بیخوێنێتەوە.

خوێنەری کورد لە شیعر نا، لە ناشاعیران تۆراوە.

سلێمان دڵسۆز